

3. Мамутов В. К. На межі економіки і права // Економіка і право: Сб. науч. Тр. – К.: Юринком Інтер, 2003. – 544 с.
4. Вінник О.М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення. Монографія. – К.: Атіка, 2003. – 352 с.
5. Корпоративне управління: Монографія / І. Спасиво-Фатєєва, О. Кібенко, В. Борисова; За ред. проф. І. Спасиво-Фатєєвої. – Х.: Право, 2007. – 500 с.
6. Фіронова, В. М. Виникнення та розвиток систем корпоративного права // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. Наук. Праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2009. – Т. 24. – С. 222 – 233.
7. Воловик О. Американські корпоративні концепції в аспекті стабілізуючої функції корпоративного законодавства України // Підприємство, господарство і право. – 2004. – № 4. – С. 15-19.
8. Adolf A. Berle and Gardiner C. Means. The Modern Corporation and Private Property. – 1932, Transaction Publishers. – 380 p.
9. R. H. Coase. The Nature of the Firm // *Economica*. – 1937. – Vol. 4. – Issue 16. – P. 386–405. // <http://www.tfasinternational.org/aip/academics/morriss2012/thenatureofthefirm.pdf>
10. Довбенко М. Рональд Гаррі Коуз (США) // Економіка України. – 2000. – № 12. – С. 71-73.
11. Рональд Коуз // Новини освіти. – 12.11.2009 // <http://points.net.ua/article.php/20091112133637698/3>.
12. David Millon Theories of the Corporation // *Duke Law Journal*. – 1990. – № 2. – pp. 201-262. // <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3111&context=dlj>.
13. Лукач І.В. Класифікація засобів регулюючого впливу держави на здійснення корпоративних прав // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – № 93. – С. 46-51.
14. Краудфандинг // <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%83%D0%B4%D1%84%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B3>

И. Лукач, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ТЕОРИИ КОРПОРАЦИИ В АМЕРИКАНСКОЙ ДОКТРИНЕ 20 В.

В статье рассматриваются основные теории корпорации в американской доктрине 20 в., которые оказали наибольшее влияние на формирование законодательства США.

Ключевые слова: корпоративное право; американская доктрина теории корпорации; теория корпоративного права; социальная ответственность корпорации; государственное регулирование корпорациями.

I. Lukach, Candidate of Law, Associate Professor
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

THEORIES OF CORPORATION IN AMERICAN DOCTRINE OF THE 20TH CENTURY

Summary. The article deals with the basic theory of the corporation in American doctrine of the 20th century, which have had the greatest influence on the formation of U.S. law.

Keywords: corporate law, U.S. doctrine of corporate theory, the theory of corporate law, corporate social responsibility, state regulation of corporations.

УДК 346.2; 346.5

І. Кравець, канд. юрид. наук, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

Стаття присвячена проблемам правового становища сучасних господарських систем. Обґрунтовується основна мета створення господарських систем у сучасних економічних умовах. Аналізуються ознаки господарських систем та на їх основі формулюється поняття "господарська система". Здійснюється класифікація сучасних господарських систем за різними критеріями.

Ключові слова: господарська система, організація господарської діяльності, управління господарської діяльності, регулювання господарської діяльності, суб'єкт організаційно-господарських повноважень, центр господарської системи.

У сучасних умовах господарювання набуває значної популярності створення різного роду інтегрованих об'єднань з метою забезпечення і розвитку конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, що до них входять, ефективного здійснення їх господарської діяльності. На сьогодні існує велика кількість таких інтегрованих об'єднань – господарських систем, які не є однорідними, тобто відрізняються за порядком та метою створення, порядком здійснення центрами таких господарських систем своїх повноважень, характером відповідальності центрів господарських систем у разі незадовільного виконання своїх функцій та нанесення збитків

15. The JOBS Act: What Startups and Small Businesses Need to Know [Infographic] // <http://www.forbes.com/sites/work-in-progress/2012/09/21/the-jobs-act-what-startups-and-small-businesses-need-to-know-infographic>.
16. SEC. 501. Jumpstart Our Business Startups Act // <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-112hr3606enr/pdf/BILLS-112hr3606enr.pdf>
17. Александров А.И. ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СТЕЙКХОЛДЕРІВ НА ПРОЦЕСИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ // Економічний форум. – 2011. – № 3. – с. 1-9 // http://www.nbuu.gov.ua/Portal/soc_gum/ekfor/2011_3/34.pdf
18. Andrew Keay. STAKEHOLDER THEORY IN CORPORATE LAW: HAS IT GOT WHAT IT TAKES?. – 51 p. // http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1531065
19. Frank Easterbrook, Daniel R. Fische. The economic structure of corporate law. – Harvard University Press. – 1996 – 370 p.
20. The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach. – Oxford University Press. – 2009. – 322 p.
21. Henry N. Butler The Contractual Theory of the Corporation // *George Mason Law Review*. – 1989. – Vol. 11, No. 4, pp. 99-123 // http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID2008965_code410506.pdf?abstractid=2008965&mirid=3
22. Henry G. Manne. Mergers and the Market for Corporate Control // *The Journal of Political Economy*. – 1965. – Vol. 73. – № 2. – pp. 110-120. // <http://are.berkeley.edu/~cmantineri/prclass/Manne.pdf>
23. Jonathan R. Macey. Externalities, Firm-Specific Capital Investments, and the Legal Treatment of Fundamental Corporate Changes // *Duke Law Journal*. – 1989. – Vol. 38 – P. 173-201 (1989). // http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2755&context=ss_papers/
24. William J. Magnuson. Takeover regulation in the Unites States and Europe: an Institutional Approach // http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=william_magnuson

Надійшла до редколегії 05.06.13

ко-правовій доктрині, зокрема, такими науковцями як: Коняев М. І. [1], Лаптев В. В. [2–4], Мамутов В. К. [5; 6], Пилипенко А. Я. [7], Плекан А. М. [8], Пронська Г. В. [9–11] та в радянській адміністративно-правовій доктрині – Аляхін О. П. [12], Бачило І. Л. [13], Вишняков В. Г. [14], Козлов Ю. М. [15–17].

Вищеперерахованими науковцями господарські системи розглядалися через призму удосконалення системи управління соціалістичною економікою, основна увага приділялася дослідженню центрів господарських систем – міністерств, відомств, державних комітетів (що було зумовлено об'єктивними причинами, а саме наявним суспільно-економічним устроєм СРСР), їхні теоретичні розробки мають важливе значення для осягнення суті, призначення та порядку функціонування господарських систем.

Характеризуючи роль господарських систем за часів колишнього СРСР, слід наголосити, що в кінці 60-х – початку 70-х років минулого століття відбулася зміна типу виробництва, що зумовлено переходом підприємств від спеціалізації на випуску певного виду кінцевої продукції до більш високих форм: технологічної та по вузловій. Перехід від концентрації універсального типу до концентрації спеціалізованих підприємств якісно змінив характер взаємозв'язків підприємств. Якщо раніше допускалася їх значна юридична, технологічна, економічна, виробнича відокремленість та була можливість централізовано регулювати взаємовідносини, то перехід до нового типу концентрації посилював технологічні та виробничі зв'язки між первинними ланками. Зв'язки стали більш складними, динамічними, оперативними та глибокими, оскільки продукція окремих підприємств поступово втрачала самостійне значення та ставала в більшій мірі не кінцевою, а проміжною – вузол, деталь, заготовка, що було однією з причин створення крупних виробничо-господарських комплексів – господарських систем [18, с. 10–11]. Основною організаційною формою господарювання в результаті реорганізації управління господарством, підставою якої була постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР "Про деякі заходи по подальшому вдосконаленню управління промисловістю" від 02 березня 1973 р., були об'єднання як крупні виробничо-господарські комплекси [19, с. 50].

У науковій літературі наголошувалося, що включення підприємств до господарських систем не означало повернення до трестів початку 20-х років ХХ століття. Тодішнє трестування підприємств було викликано їх економічною незрілістю. Створення та консолідація господарських систем у 70-х – 80-х роках минулого століття обумовлені тим, що промислове виробництво переросло організаційні рамки підприємства і потребувало нових форм організації промислового виробництва [1, с. 5]. Діяльність господарських систем за часів СРСР забезпечували також можливість централізованого планового керівництва господарською діяльністю підприємств/об'єднань підприємств, що до них входили, зі сторони держави, що об'єктивно було обумовлено способом соціалістичного виробництва.

На сучасному етапі розвитку соціально орієнтованої економіки необхідно визначити оптимальні механізми організації господарської діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, одним з яких уявляється і є функціонування господарських систем. Необхідним в подальшому є також дослідження особливостей функціонування сучасних господарських систем як складових громадянського суспільства. Адже, на сьогодні саме проблема ефективної співпраці держави і громадянського суспільства є актуальною, яку визнають на нормативно-правовому [20–22] та доктринальному

рівнях [23–25]. Очевидно, що сильна держава неможлива без розвиненого громадянського суспільства, яке стає дієвим чинником державотворення за умови конструктивного та соціально відповідального діалогу з державою в межах правового поля [26].

Перш за все, необхідно з'ясувати основні ознаки господарських систем, щоб на їх основі сформулювати визначення поняття "господарська система".

На думку Лаптева В. В. основними ознаками господарської системи були:

1) мета створення, яка полягала у виробництві продукції або здійсненні іншої господарської діяльності для задоволення потреб народного господарства та населення, що забезпечувалося поєднанням цієї діяльності з керівництвом нею;

2) до складу господарської системи входили господарські органи, один з яких керував діяльністю системи та всіх її ланок;

3) наявність у ланок господарської системи господарської компетенції;

4) між ланками господарської системи існували постійні відносини, стабільні господарські зв'язки;

5) наявність у господарської системи певного майна – матеріальних та фінансових ресурсів, що дозволяли здійснювати господарську діяльність та управляти нею (оскільки система в цілому суб'єктом права не була, майно закріплювалося за центром системи та її ланками);

6) діяльність господарської системи могла бути організована та часто ґрунтувалася на засадах госпрозрахунку [2, с. 8–12].

Пронська Г. В. акцентувала увагу на призначенні галузевої господарської системи: вона була головним каналом всебічного управляючого впливу держави на низові ланки економіки та основним (в галузевому розрізі) організаційним засобом забезпечення планового пропорційного виробництва у народногосподарському масштабі [10, с. 24].

На думку Коняєва М. І., всім господарським системам були притаманні наступні ознаки, які дозволяли їм у якості суб'єктів мати повноваження, вступати у правовідносини при здійсненні господарської діяльності та керівництва нею.

Першою ознакою (на відміну від підприємств та інших однопорядкових господарських організацій) господарської системи була її комплексність. Вона означала таку організаційно-структурну побудову, при якій підприємство (інші однопорядкові первинні ланки економіки на рівні товаровиробників) або підприємства та виробничі (структурні) одиниці, або виробничо-господарські комплекси утворювали єдине ціле, яке очолював орган господарського керівництва (центр системи).

Другою ознакою була наявність централізованих резервів та фондів, що належали системі на праві власності або на праві оперативного управління.

Третьою ознакою було відображення у вільному балансі системи її майнової відокремленості від інших однопорядкових систем та сукупних результатів її господарської діяльності.

Четвертою ознакою, яка мала вирішальне значення для правосуб'єктності системи, було володіння правами та обов'язками по господарським функціям, що здійснювалися централізовано та були пов'язані з здійсненням господарської діяльності та керівництва нею.

П'ятою ознакою, яка впливає з першої, другої та четвертої, був вступ у правовідносини та здійснення керівництва господарською системою через центр системи, що діяв в її інтересах. При цьому в системах, наділених правами юридичної особи, центр приймав участь у правовідносинах від імені системи, а в інших системах центр

як юридична особа діяв від свого імені. Права та обов'язки по здійсненню безпосередньо виробничої діяльності реалізовувалися в будь-якій господарській системі силами всіх колективів її ланок, що утворювали єдиний виробничо-господарський комплекс.

Шостою ознакою була самостійна майнова відповідальність системи по її боргам за рахунок централізованих засобів. Якщо система – юридична особа, то вона не могла не нести і самостійну майнову відповідальність за її зобов'язаннями. Але відповідати вона повинна була тільки за рахунок централізованих засобів, оскільки майно, закріплене за підприємствами та іншими однопорядковими організаціями, знаходилося в їх оперативному управлінні (а в колгоспів та кооперативів – в їх власності).

Більшість господарських систем знаходилося на госпрозрахунку. У принципі решта систем теж могли бути після відповідного техніко-економічного обґрунтування та організаційної підготовки переведені на госпрозрахунок [1, с. 153–155].

Безперечно, всі вищенаведені ознаки господарських систем віддзеркалюють ті суспільно-економічні умови, в яких вони були сформульовані, з огляду на сучасний розвиток економічної системи України вони потребують уточнення.

Сучасні господарські системи створюються для забезпечення ефективної організації господарської діяльності суб'єктів господарювання через вдосконалення: (1) управління господарською діяльністю та (2) регулювання господарської діяльності⁷ як форм здійснення організації такої діяльності.

Дослідження порядку організації господарських систем, які здійснюють делеговані їм державою організаційно-господарські повноваження по регулюванню господарської діяльності суб'єктів господарювання, що до неї входять, є на сьогодні надзвичайно актуальним.

Обґрунтованою вбачається думка Задихайла Д. В., що серед комплексів засобів приватноправового та публічно-правового регулювання, через застосування яких державою реалізується державна економічна політика є сфери переважно приватноправового регулювання, де держава, однак, стимулює створення суб'єктами господарювання саморегульованих організацій з делегуванням їм окремих регулятивних повноважень, що зазвичай притаманні компетенції відповідних органів державної виконавчої влади [28, с. 154].

Німецький дослідник господарсько-адміністративного права Рольф Штобер стверджує, що держава не зобов'язана виконувати завдання управління економікою самостійно. Державі належить свобода організаційного вибору, і при формуванні публічних завдань вона орієнтується на підвищення дієздатності та опти-

мізацію управління. Суб'єктами державного управління, крім юридичних осіб публічного права є також фізичні або юридичні особи приватного права, у компетенцію яких входить виконання окремих державних повноважень від свого імені. Делегування повноважень є традиційною та актуальною формою організацією управління економікою в Німеччині, використання якої значно розширилося в сучасний час [29, с. 342–343]. Забезпечення оптимального поєднання державного регулювання економіки та ринкової саморегуляції – серйозне науково-практичне завдання, від вирішення якого в багаточому залежать соціально-економічні перспективи країни. Оптимізація поєднання цих "двох начал" – орієнтир для економічної політики ряду європейських та інших держав, у тому числі таких динамічних як КНР та Корея. Вирішити це завдання необхідно і новим незалежним державам, що виникли на пострадянському просторі [30].

В Україні, наприклад, передбачена можливість делегування Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку певних повноважень щодо регулювання ринку цінних паперів об'єднанням професійних учасників фондового ринку, включаючи об'єднання, що набули статусу саморегульованих організацій [31–33], Національною комісією з регулювання ринків фінансових послуг – саморегульованим організаціям адміністраторів недержавних пенсійних фондів [34–36].

На сьогодні, необхідним видається встановлення єдиних критеріїв визначення організаційно-господарських повноважень, делегування яких державою таким господарським системам сприятиме забезпеченню оптимального балансу між здійсненням державного регулювання господарської діяльності органами державної влади та/або органами місцевого самоврядування та ринковою саморегуляцією, а також визначення принципів та порядку такого делегування. До таких організаційно-господарських повноважень можна віднести: розроблення і впровадження правил поведінки, стандартів професійної поведінки на відповідних ринках; видача ліцензій суб'єктам, які здійснюють відповідний вид господарської діяльності; сертифікація фахівців, що здійснюють відповідний вид господарської діяльності; проведення перевірок провадження відповідного виду професійної діяльності, дотримання вимог законодавства, правил, стандартів професійної поведінки; припинення (зупинення) дії ліцензії на провадження відповідного виду господарської діяльності.

Питання функціонування господарських систем необхідно також дослідити в аспекті створення їх у процесі публічно-приватного партнерства, яке зумовлено суспільними потребами через неспроможність держави/територіальної громади реалізувати самостійно (без залучення приватних партнерів) складні та/або довгострокові проекти через відсутність необхідних коштів та інших складових, необхідних для виконання таких проектів (досвіду, кваліфікованого персоналу, новітніх технологій тощо) [37].

Окремого детального дослідження потребує питання порядку функціонування територіальних господарських систем та правове становище органів місцевого самоврядування як центрів таких систем [38].

З огляду на призначення сучасних господарських систем, організації порядку їх функціонування, можна визначити наступні ознаки господарських систем:

1) мета створення господарських систем – ефективне здійснення організації господарської діяльності (управління господарською діяльністю та/або регулювання господарської діяльності суб'єктів господарювання) шляхом забезпечення чіткої системи взаємодії між центром господарських систем та підпорядкованими

⁷ В цьому аспекті управління господарською діяльністю розглядається як комплекс необхідних заходів, що реалізуються на підставі права власності на майно, на базі якого провадиться господарська діяльність, або делегованих повноважень з метою ефективного її здійснення (збільшення доходу від використання такого майна, збільшення вартості та/або кількості майна, досягнення певного соціально-економічного ефекту) [27, с. 39].

⁸ Регулювання господарської діяльності розглядається як встановлення уповноваженими законом суб'єктами умов здійснення господарської діяльності господарськими організаціями всіх форм власності та індивідуальними підприємцями (громадянами, іноземцями, особами без громадянства зареєстрованими у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності) з метою гарантування свободи підприємництва, обмеження монополізму і захисту економічної конкуренції з одночасним здійсненням контролю за дотриманням встановлених правил, норм і застосування відповідальності за їх порушення [27, с. 40].

центру учасниками господарської системи, а також учасниками господарських систем між собою;

2) учасниками господарських систем є суб'єкти господарювання, суб'єкти організаційно-господарських повноважень, один з яких є центром господарської системи, а інші відповідно підпорядкованими центру учасниками господарської системи;

3) господарські системи, як правило, створюються на підставі нормативно-правових актів, установчих документів господарських об'єднань, організаційно-господарських договорів, в яких і визначається, серед іншого, обсяг тих організаційно-господарських повноважень, що набуваються центром господарських систем по відношенню до підпорядкованих йому (у межах таких повноважень) учасників господарських систем;

4) учасники господарських систем мають взаємні права та обов'язки, виконання яких забезпечує ефективно функціонування господарських систем в цілому;

5) організаційно-господарські повноваження набуваються центрами господарських систем шляхом їх делегування самими учасниками господарських систем та/або на підставі нормативно-правових актів або встановлення вирішального впливу на формування складу органів управління та контролю учасників господарської системи, результати голосування на загальних зборах та прийняття рішень цими органами, завдяки володінню контрольним пакетом акцій (відповідною часткою в статутному капіталі);

6) у межах повноважень, набутих центрами господарських систем, вони приймають обов'язкові до виконання підпорядкованими учасниками господарських систем рішення та здійснюють контроль за їхнім виконанням;

7) наявність матеріальних ресурсів (майна), що належать учасникам господарської системи на праві власності та/або інших правових титулах відповідно до законодавства України.

Точки зору науковців щодо змісту поняття господарських систем різняться. Так, на думку Лаптева В. В. господарська система – це єдиний виробничо-господарський комплекс, що створений для планового здійснення господарської діяльності та керівництва нею, що складається з наділених господарською компетенцією господарських органів, які поєднані між собою стабільними зв'язками, один з яких є центром системи та володіє необхідним для здійснення своєї діяльності майном і діє або здатний діяти на основі госпрозрахунку [2, с. 12–13].

Пронська Г. В. стверджувала, що галузева господарська система – це складний підрозділ державного механізму, що створюється державою в складі певного комплексу підприємств та організацій і відповідного вищестоящого органу з метою здійснення державного господарювання у галузевому масштабі, що діє відповідно до державного плану на основах госпрозрахунку та виконує свої функції в єдиному правовому режимі в порядку реалізації компетенції господарських органів, що є складовими цього підрозділу [10, с. 40].

Беручи до уваги визначення поняття "господарська система" вищезазначеними науковцями, необхідно враховувати ті історичні умови, в яких вони були сформульовані і рівень досліджуваних ними господарських систем (зазвичай галузевий та регіональний).

На думку сучасного дослідника Кожемякина С. А. господарська система – це сукупність господарюючих суб'єктів, інтегрованих в одне ціле на підставі договору або статуту, або шляхом участі в капіталі або управлінні [39, с. 192]. Проте, з цього визначення незрозуміло є мета створення такої господарської системи та неповним видається перелік підстав створення господарської системи.

Питання інтегрованих об'єднань досліджується також сучасними економістами, зокрема, на думку Заргани М. А. та Андреевої В. Г. виробничо-господарська система – це складна система, що складається із сукупності елементів, між якими існують певні зв'язки, які взаємодіють із зовнішнім та внутрішнім економічним середовищем з допомогою певних факторів і, створюють у процесі відтворення, який охоплює як виробничі сили суспільства, так і виробничі відносини людей, – матеріальні блага [40, с. 51–52]. У цій дефініції наводиться виключно економічний аспект виробничо-господарської системи, що природно з огляду на те, що визначено це поняття представниками економічної науки. При формулюванні особливостей правового становища господарських систем необхідно враховувати юридичні аспекти функціонування таких інтегрованих об'єднань.

Необхідно підкреслити, що наведені тут точки зору різних дослідників не охоплюють всі рівні сучасних господарських систем, в т.ч. транснаціональний, національний, певного ринку товарів (робіт, послуг). Притримуючись положення щодо подібності всіх господарських систем за основними складовими [41, с. 15, 16] та враховуючи вищенаведене, можна дати таке визначення поняття господарської системи: "Господарська система – це комплекс взаємодіючих суб'єктів господарювання та суб'єктів організаційно-господарських повноважень, створений/сформований в установленому порядку з метою забезпечення ефективності організації та здійснення господарської діяльності учасниками комплексу (центром системи та підпорядкованими йому суб'єктами) шляхом взаємного дотримання ними своїх прав та виконання обов'язків, який функціонує на базі матеріальних ресурсів (майна), які належать учасникам такого комплексу на праві власності та/або інших правових титулах відповідно до законодавства".

Оскільки, на сьогодні існує велика кількість господарських систем, які відрізняються за порядком та метою створення, порядком здійснення центрами таких господарських систем своїх повноважень, то актуальним вбачається здійснення класифікації господарських систем з метою виявлення спільних ознак їх окремих груп для вдосконалення правового регулювання їх діяльності.

Господарські системи за сучасних умов розвитку економіки України можна класифікувати на різні групи залежно від таких критеріїв:

Залежно від рівня господарські системи можна класифікувати на:

1) господарські системи транснаціонального рівня, до яких належать господарські системи, суб'єкти яких знаходяться у різних країнах;

2) господарські системи національного рівня (наприклад, галузі економіки, очолюваними відповідними органами державної влади);

3) господарські системи регіонального рівня, центром яких є органи місцевого самоврядування;

4) господарські системи локального рівня (наприклад, господарські системи, центрами яких виступають господарські об'єднання; холдингові групи на чолі з холдинговими компаніями).

Залежно від мети, заради якої створюється господарська система:

1) господарські системи, що створені для ефективного здійснення управління господарською діяльністю (зокрема, господарські системи, центрами яких виступають господарські об'єднання; холдингові групи на чолі з холдинговими компаніями);

2) господарські системи, що створені для належного регулювання господарської діяльності суб'єктів господарювання, що знаходяться на певній території (напри-

клад, господарська система, очолювана функціональними міністерствами; господарська система, центром якої є орган місцевого самоврядування; господарська система, центром якої є саморегульована організація).

Пропонуючи вищенаведену класифікацію, необхідно брати до уваги, що окремі господарські системи (наприклад, господарські системи, очолювані органами державної влади; господарські системи, центрами яких є органи місцевого самоврядування) можуть створюватися як для ефективного здійснення управління господарською діяльністю суб'єктів господарювання державного/комунального сектору економіки, так і для належного регулювання господарської діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, що знаходяться на території України/ суб'єктів господарювання всіх форм власності, що знаходяться на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Це обумовлюється тим, що з одного боку, органи державної влади/органи місцевого самоврядування реалізують право державної/комунальної власності, якими наділяються власниками такого майна (державою, територіальними громадами), а з іншого – вищевказані центри господарських систем здійснюють особливі функції по впорядкуванню суспільних відносин, в тому числі порядку здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання, що знаходяться на відповідній території.

За часовим критерієм господарські системи можна поділити на:

1) строкові, тобто ті, що створюються на певний строк, до таких систем можна віднести господарські системи, центрами яких виступають органи управління спеціальними (вільними) економічними зонами, господарські системи, які створюються в процесі державно-приватного партнерства;

2) безстрокові, тобто ті, що створюються без визначення строку (галузі або сфери економіки, очолюваними господарськими міністерствами; господарські системи, центром яких є орган місцевого самоврядування; холдингові групи на чолі з холдинговими компаніями).

Залежно від галузі економіки, в яких функціонують господарські системи: господарські системи агропромислового комплексу, господарські системи паливно-енергетичного комплексу, господарські системи в капітальному будівництві, господарські системи в галузі транспорту та ін.

Існують також і ряд інших класифікацій сучасних господарських систем, які потребують свого дослідження в майбутньому. Проблеми, пов'язані з правовим становищем господарських систем, є складними та багатоаспектними і не вичерпуються визначенням окремих понять. Тому в подальшому потребують дослідження цілий комплекс відносин (порядок створення господарських систем в Україні, характер взаємовідносин між центром господарської системи та підпорядкованими йому учасниками цих господарських систем, учасниками господарських систем між собою, обсяг, межі та умови відповідальності центра господарської системи перед підпорядкованими йому учасниками та/або їх кредиторами та інші). Вбачається логічним необхідність здійснення теоретичного обґрунтування вдосконалення правового регулювання правового становища сучасних господарських систем, в т.ч. шляхом внесення до Господарського кодексу України розділу під назвою "Господарські системи" з визначенням його концепції, а згодом – і запропонованої редакції.

Список використаних джерел

1. Коняев Н. И. Хозяйственные системы в период зрелого социализма : правовые вопросы / Коняев Н. И. – Саратов : Издательство Саратовского университета, 1980. – 161 с.

2. Лаптев В. В. Правовая организация хозяйственных систем / Лаптев В. В. – М. : Юридическая литература, 1978. – 168 с. 3.

Лаптев В. В. Правовое положение промышленных и производственных объединений. – М. : Наука, 1978. – 247 с.

4. Лаптев В. В. Правовые формы и методы руководства промышленностью / Лаптев В. В. – М. : Юридическая литература, 1975. – 104 с.

5. Мамутов В. К. Компетенция государственных органов в решении хозяйственных вопросов промышленности / Мамутов В. К. – М. : Юридическая литература, 1964. – 266 с.

6. Мамутов В. К. Предприятие и вышестоящий хозяйственный орган / Мамутов В. К. – М. : Юридическая литература, 1969. – 240 с.

7. Пилипенко А. Я. Правовое регулирование внутривладельческих отношений в производственных объединениях / Пилипенко А. Я. – К. : Наукова думка, 1978. – 151 с.

8. Плекан А. М. Правовое регулирование контроля хозяйственной деятельности в СССР / Плекан А. М. – Рига, 1973. – 61 с.

9. Пронская Г. В. Компетенция господарських міністерств і відомств Української РСР / Пронская Г. В. – К. : Наукова думка, 1973. – 126 с.

10. Пронская Г. В. Правовая организация отраслевых хозяйственных систем (на примере Украинской ССР) / Пронская Г. В. – К. : Издательское объединение "Вища школа", 1985. – 129 с.

11. Пронская Г. В. Правовые вопросы организации и деятельности промышленных объединений / Пронская Г. В. – К. : Наукова думка, 1971. – 140 с.

12. Алехин А. П. Основы отраслевого управления народным хозяйством. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 296 с.

13. Бачило И. Л. Функции органов управления: правовые проблемы оформления и реализации / Бачило И. Л. – М. : Юридическая литература, 1976. – 198 с.

14. Вишняков В. Г. Двойное подчинение органов управления народным хозяйством / Вишняков В. Г. – М. : Юридическая литература, 1967. – 144 с.

15. Козлов Ю. М. Координация в управлении народным хозяйством СССР / Козлов Ю. М. – М. : Издательство Московского университета, 1976. – 170 с.

16. Козлов Ю. М. Соотношение государственного и общественного управления в СССР / Козлов Ю. М. – М. : Юридическая литература, 1966. – 215 с.

17. Козлов Ю. М. Управление народным хозяйством СССР / Козлов Ю. М. – М. : Издательство Московского университета, 1969-1971. – Ч. 1. – 159 с.; Ч. 2 – 167 с.

18. Щербаков В. И. Крупные хозяйственные комплексы: Механизм управления / Щербаков В. И. – М. : Экономика, 1986. – 271 с.

19. Якушев В. С. Хозяйственная система: понятие, признаки, функции / В. С. Якушев // Советское государство и право. – 1976. – № 6. – С. 50–58.

20. Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : затв. Указом Президента України від 24.03.2012 р. № 212/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 26. – стор. 17. – ст. 966.

21. Положення про Координаційну раду з питань розвитку громадянського суспільства : затв. Указом Президента України від 25.01.2012 р. № 32/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 9. – стор. 15. – ст. 317.

22. План заходів щодо реалізації у 2013 році Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : затв. Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 342/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – стор. 11. – ст. 1782.

23. Вінник О. М. Корпоративна форма державно-приватного партнерства: проблеми правового забезпечення на тлі зарубіжного досвіду / Вінник О. М. – Суми: Видавництво "Мак-Ден", 2012. – 204 с.

24. Поклонська О. Ю. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та демократичної правової держави в Україні / О. Ю. Поклонська // Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09pojdvu.pdf>

25. Усаченко Л. М. Співпраця органів державної влади з інститутами громадянського суспільства / Л. М. Усаченко // Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07ylmigs.htm>

26. Роз'яснення Міністерства юстиції України "Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства" від

03.02.2011 р. // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11>

27. Кравець І. М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень : монографія / Кравець І. М. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 240 с.

28. Задахайло Д. Держава та економічне ринкове середовище: господарсько-правовий аспект / Д. Задахайло // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 3 (42). – С. 149–161.

29. Штобер Р. Хозяйственно-административное право. Основы и проблемы. Мирова экономика и внутренний рынок / Штобер Р. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 400 с.

30. Чумаченко Н. К проблеме сочетания государственного регулирования и рыночной саморегуляции / Н. Чумаченко // Режим доступу : http://www.iepd.dn.ua/Stat_02.htm

31. Про державне регулювання ринку цінних паперів : Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.

32. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV // Офіційний вісник України. – 2006. – № 13. – Ст. 857.

33. Положення про об'єднання професійних учасників фондового ринку : Затв. рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27.12.2012 р. № 1925 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 9. – стор. 193 – Ст. 355.

34. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – стор. 82. – Ст. 1457.

35. Про недержавне пенсійне забезпечення Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV // Голос України. – 2003. – № 154.

36. Положення про делегування саморегулювальної організації адміністраторів недержавних пенсійних фондів окремих повноважень : Затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 12.04.2007 р. № 7153 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 44. – стор. 269. – ст. 1816.

37. Вінник О. М. Проблеми правового забезпечення публічно-приватного партнерства // Режим доступу: <http://www.hozpravo.snu.edu.ua/arts.doc>

38. Устименко В. А. Органи местного самоуправления как центры территориальных хозяйственных систем / В. А. Устименко // Режим доступу: http://www.hozpravo.com.ua/conferences/arhiv/uchastnik.php?ELEMENT_ID=42&ID=185

39. Кожемякин С. А. Формирование права хозяйственных систем как подотрасли хозяйственного права Украины / Кожемякин С. А. // Хозяйственное законодательство Украины : практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора : Сб. научных трудов [ред. В. К. Мамутов]. – Донецк : ООО "Юго-Восток, Лтд", 2005. – С. 189–193.

40. Заргана М. А. К вопросу о проблемах перспективного развития производственно-хозяйственных систем в Украине / М. А. Заргана, В. Г. Андреева // Экономический простор. – 2008. – № 19. – С. 50–56.

41. Вінник О. М. Господарське право: Навчальний посібник. 2-е вид., змін. і доповн. / Вінник О. М. – К. : Правова єдність, 2008. – 766 с.

Надійшла до редколегії 05.06.13

И. Кравец, канд. юрид. наук, ассист.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

ПОНЯТИЕ И КЛАССИФИКАЦИЯ СОВРЕМЕННЫХ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СИСТЕМ

Статья посвящена проблемам правового положения современных хозяйственных систем. Обосновывается основная цель создания хозяйственных систем в современных экономических условиях. Анализируются признаки хозяйственных систем и на их основе формулируется понятие "хозяйственная система". Осуществляется классификация современных хозяйственных систем по разным критериям.

Ключевые слова: хозяйственная система, организация хозяйственной деятельности, управление хозяйственной деятельностью, регулирование хозяйственной деятельности, субъект организационно-хозяйственных полномочий, центр хозяйственной системы.

I. Kravets, Candidate of Law, Associate Professor
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

CONCEPT AND CLASSIFICATION OF MODERN ECONOMIC SYSTEMS.

The article is dedicated to the problems of the legal status of modern economic systems. It substantiates the main purpose of economic systems in the current economic environment. The article analyzes the characteristics of economic systems and uses them to formulate the concept of "economic system". It classifies modern economic systems according to different criteria.

Keywords: economic system, the organization of economic activities, administration of economic activities, regulation of economic activities, the subject of organizational – economic authorities, the center of the economic system.

УДК 347.464

О. Горяева, ассист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

АУДИТОРСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена дослідженню поняття аудиторських правовідносин, як правовідносин, що виникають при здійсненні незалежного господарського контролю.

Ключові слова: аудиторська діяльність, аудиторські правовідносини.

Постановка проблеми. Сутність і зміст такого виду фінансового контролю як аудит більш повно розкривається саме шляхом проведення аналізу зв'язку суб'єкта й об'єкта такого контролю, що у правовому полі існує у вигляді правовідносин, а конкретніше, – у вигляді аудиторських правовідносин.

При здійсненні аудиторської діяльності виникає чимало відносин, які можна віднести до правових: щодо сертифікації аудиторів, порядку створення аудиторських фірм, укладання договору на проведення аудиту тощо.

Тому дослідження правового регулювання здійснення аудиторської діяльності в Україні неможливе без характеристики правовідносин, що її опосередковують, з огляду на те, що традиційно до механізму правового регулю-

вання як правової категорії включають такі елементи, як норми права, юридичні факти, правовідносини та акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів правовідносин [5]. Крім того, саме правовідносини надають можливість визначити сфери суспільних відносин, що охороняються правом, зміст суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, ступінь відповідності суб'єктів правовим приписам; визначити правомірний чи протиправний характер поведінки суб'єктів, а також найраціональніші шляхи досягнення мети правового регулювання [13; 206-207].

Ступінь наукової розробки проблеми. Комплексне дослідження правових засад здійснення аудиторської діяльності здійснювалось такими вченими як Р.Ю. Ханік-Посполітак, Р. Ю. Бурлаковим, В. Дерек-

